

Několik dat o hospodářských a sociálních poměrech pražských.*)

Píše Dr. C. Horáček.

I. Městské území.**)

Město Praha sestávalo původně z t. zv. většího města na pravém břehu Vltavy a z města menšího na břehu levém. Karel IV. založil na obvodě Starého města zabráním značného území i s několika vesnicemi zde se nalézajícími město Nové. Toto rozšíření Prahy nestalo se tedy z podnětu soukromopodnikatelské živnosti stavební, jak děje se rozširování měst v dnešní době, nýbrž autoritativním činem panovníka samého. Západně od královského hradu vznikly Hradčany a uprostřed Starého Města po středo-věkém zvyku město židovské.

Města tato tvořila samostatné správní organismy, měla svá zastupitelstva, svou ozbrojenou moc, hradby atd. Teprve za císaře Josefa II. v roce 1784. došlo k trvalému spojení města Starého, Nového, Malé Strany a Hradčan v jedinou obec s jednotným za-stoupením a správou. Židovské město, nazývané Josefovem, bylo dokonce teprve roku 1850 jakožto pátá čtvrt ku čtyřem prvnějším připojeno. Samostatným zůstalo tehdy ještě staré horní město Vyšehrad a předměstí v 19. století vůkol Prahy nově vzniklá. Nejstarší z nich byla průmyslová místa Karlín a Smíchov, k nimž přidružily se v druhé polovici onoho století Král. Vinohrady, Žižkov a Holešovice-Bubny. Tato předměstí hraničila bezprostředně na staré pražské čtvrti. Avšak rozširování Prahy činilo další pokroky a k nejbližším předměstím přidružila se opět další. Byla to na pravém břehu Vltavy Troja-Podhoř, Libeň, Vysočany, Vršovice, Michle, Nusle, Podol, Dvorce, Bránik, na levé břehu Zlíchov, Hlubočepy, Radlice, Košíře, Břevnov, Střešovice, Dejvice, Bubenč.

Předměstí tato byla a z větší části jsou dosud samostatnými politickými obcemi, ačkoliv ve skutečnosti tvoří jediné velkoměsto. Jest tudíž vysvětlitelná snaha nesoucí se k tomu, aby právní poměry uvedeny byly v soulad s poměry skutečnými, a aby všechny

*) Výtah z práce určené pro publikaci »Spolku pro sociální politiku« o právních a sociálních základech velkých měst. Prameny a literatura: Statistické knihy a administrační zprávy vydávané statistickou komisí král. hl. města Prahy a spojených obcí, pak různé úřední publikace a zprávy pražského magistrátu a pražských obecních ústavů a podniků. Dále Oesterr. Statistik LXVI, 8.

**) Historický úvod, jakožto českému čtenářstvu celkem známý, zde vynechán.

tyto předměstské obce spojeny byly s Prahou v jedinou velkou obec se společnou správou. Prospěch, jenž by z toho plynul, jest zřejmý. Jednotná ústřední správa při zachování individuálních růzností jednotlivých čtvrtí tím, že by jim poskytnuta byla určitá míra autonomie, jest nutným předpokladem pro úspěšné řešení důležitých hospodářských i osvětových úkolů moderního velkoměsta. Neboť jsou mnohá odvětví velkoměstské politiky komunální (opatření pitné vody, kanalizace, osvětlení, zásobování města, městské dráhy, chudinství atd.), jichž provedení jedině za základě jednotného správního ústrojí lze účinně se domáhati.

S druhé strany ale staví se těmto slučovacím snahám v Praze mnohé překážky v cestu. Pokud se týče předměstí, jest překážkou takovou především různá výše daně činžovní. Jak známo, má daň činžovní u nás dvojí sazbu. V hlavních zemských městech a několika lázeňských městech, taxativně v zákoně jmenovaných vyměřuje se daň ta po srážce 15 proc. z hrubého nájemného sazbou $26\frac{2}{3}$ proc., v ostatních městech, kde daň činžovní vůbec se platí, činí srážka 30 proc. a sazba daňová 20 proc. První druh daně té platí pro Prahu, druhý pro předměstí. Nebylo-li by při jich připojení ku Praze k okolnosti této vzato žádného zřetele a bylali by sazba daňová v nich zvýšena na míru v Praze platnou, byli by tím především dotčeni vlastníci domů na předměstích. Skutečně také hlavní odpor proti připojení vycházel vždy z kruhů předměstských vlastníků domů. Do jisté míry ovšem přišla finanční správa v tomto směru obci Pražské vstříč, poskytnuvši přechodnou lhůtu 22 roků, do které pozvolna nižší sazba daňová v předměstích zvýšena by byla na sazbu v Praze platnou. Také třeba vzít zřetel k tomu, že v obcích předměstských by odpadly dosti vysoké okresní přirážky. Leč tyto výhody přece nejsou tak značny, aby plně vyvážily zmíněné majetkové újmy. Také otázka potravní daně na čáře není ještě rozrešena a bylo by zajisté rovněž na závadu, kdyby čára ta bez předchozí revize dosavadních sazeb přeložena byla až za hranice obcí předměstských, jež dosud z daně potravní jsou vyňaty. Konečně ovšem padají na váhu při obcích předměstských též momenty psychologické. Vzdání se vlastní individuality, jež by spojení s Prahou mělo v zápětí, jest krok, ku kterému obce ty vždy jen nerady se odhodlají. Ale i obec Pražskou samu stálo by připojení hmotné oběti. Jest vysvětlitelnou, že nově připojené čtvrti by ihned činily různé požadavky, jež by byly pro celou obec značným finančním zatížením. Na předměstích

jest samozřejmě ještě mnoho nehotového, bylo by nutno zakládati nové ulice, pořídit i jich dlažbu, osvětlení, kanalizaci, stavěti nové školní budovy a komunikace atd. To vše vyžadovalo by vyššího nákladu, který by nuceny byly hraditi čtvrtě staré. Jiné výdaje vznikly by tím, že obstarávání důležitých oborů správy, jež přísluší dosud v obcích předměstských orgánům státním, byl by nucen převzít pražský magistrát na účet obce. Největší překážkou připojení jest však platné zákonodárství školské, dle něhož obce s vlastním statutem všechn náklad školský ze svých prostředků nuceny jsou uhražovati, kdežto v ostatních obcích osobní náklad nese částečně okres, částečně země. Zabrání předměstských obcí v pražské městské území mělo by tudíž za následek značné zatížení Prahy ve prospěch země.*)

Z těchto důvodů slučování Prahy s předměstími činí tak malý pokrok. Posud sloučily se s Prahou jen bývalá předměstí Vyšehrad (1883), Holešovice-Bubna (1884) a Libeň (1901), s ostatními předměstskými obcemi se sice dlouhou dobu stále vyjednává, avšak naděje na úspěšný výsledek jest pro nejbližší budoucnost dosti skrovna.

Plocha celého území pražského činila r. 1900:

Praha	ha	a	m		ha	a	m	pct.
Staré město	142	35	53	z čehož zastavěno	65	8	47	relativně 45·69
Nové město	846	53	46	»	138	34	8	» 38·48
Malá Strana	116	80	58	»	40	59	80	» 34·76
Hradčany	85	25	80	»	22	96	18	» 26·93
Josefov	9	29	81	»	6	27	45	» 67·47
Vyšehrad	45	70	44	»	6	42	15	» 14·05
Holešovice-Bubny	538	8	52	»	61	91	85	» 11·51
Libeň	677	18	44	»	44	25	19	» 6·58
Fortifikační území	97	77	25	»	12	99	1	» 18·29
Celkem	2058	99	83	»	893	79	17	» 19·12

Předměstí	ha	a	m		ha	a	m	pct.
Karlín	263	65	6	»	42	46	48	» 20·85
Smíchov	680	22	34	»	69	16	5	» 10·17
Kr. Vinohrady	370	—	—	»	52	4	90	» 14·07
Žižkov	415	68	—	»	48	45	12	» 10·45
Celkem	3728	74	78	»	600	98	67	» 14·93

*) Proto právem domáhá se obec Pražská změny dotyčných zákonních ustanovení o nákladech školských.

Ostatní obce předměstské:

	ha	a	m	pet.
Břevnov	419	57	65	z čehož zastavěno
Bubenč	421	19	06	»
Dejvice	589	92	93	»
Košíře	230	72	27	»
Michle	653	4	83	»
Nusle	288	89	76	»
Podol	244	43	26	»
Střešovice	197	29	19	»
Vršovice	280	90	77	»
Úhrnem	7054	74	46	»
	722	26	38	»
				7.93

II. Poměry obyvatelstva.

Počet obyvatelstva v Praze a předměstských obcích činil bez vojska koncem roku 1900:

Staré město	37.888	Praha	215.713
Nové město	84.462	Karlín	21.555
Malá Strana	21.161	Smíchov	47.135
Hradčany	5.786	Král. Vinohrady	52.504
Josefov	9.047	Žižkov	59.326
Vyšehrad	5.828	Břevnov	7.760
Holešovice-Bubny	30.799	Bubenč	5.538
Libeň	21.242	Dejvice	5.098
Celkem	215.713	Košíře	7.247
		Michle	6.144
		Nusle	20.122
		Podol	8.584
		Střešovice	2.525
		Vršovice	13.580
		Úhrnem	467.781

Z tohoto obyvatelstva bylo dle pohlaví

	mužů		žen	
	abs.	rel.	abs.	rel.
Praha (I. až VIII.)	99.693	46.70	116.020	53.80
Karlín, Smíchov, Kr. Vinohrady, Žižkov	88.948	47.08	94.869	52.92
Ostatní předměstské obce	35.502	49.43	35.921	50.57
Celkem	219.148	47.08	246.810	52.92

Jednotlivá vyznání náboženská byla takto zastoupena:

	katol.		evang. a. v.	evang. ref.	židé	jinf	bez vyzn.	
	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.
Praha (I. až VIII.)	191.838	88.93	1753	0.81	2201	1.02	19.204	8.90
Karlín,							514	0.24
Smíchov,								
Kr. Vinohrady,	167.187	93.73	1309	0.74	2383	1.84	7.138	4.00
Žižkov							201	0.11
Ostatní předměstské obce	70.079	95.11	283	0.40	500	0.70	427	0.60
Celkem	429.054	92.17	8845	0.74	5084	1.08	26.769	5.69
							804	0.24
								397
								0.08

Pokud se týká domovské příslušnosti, byli koncem roku 1900 příslušni:

	v Uhrách,	Bosně a v jiných								
v též obci	v Čechách	v Předlit. Hercegovině zemích								
abs.	rel.	abs. rel. abs. rel. abs. rel.								
Praha (I. až VIII.)	43·055	19·31	168.519	75·61	8.498	3·83	1.138	0·51	1623	0·72
Karlín, Smíchov,										
Kr. Vinohrady,	7.819	4·05	165.881	91·89	5.474	8·03	867	0·48	979	0·53
Žižkov										
Ostatní předm. obce	5.457	7·62	64·436	90·06	1.344	1·88	173	0·24	188	0·18
Celkem	55.831	11·75	398.886	83·98	15.816	8·23	2.178	0·46	2740	0·57

Co do měny obyvatelstva lze uvést tato data:

V roce 1901 bylo uzavřeno sňatků:

v Praze	2404	čili 12·23 p. m.
v Karlíně, na Smíchově,		
Kr. Vinohradech a	1771	» 9·95 p. m.
Žižkově		
celkem	4175	čili 1105 p. m.

Věk sňatek uzavírajících byl:

	Praha		Předměstí	
	muži	ženy	muži	ženy
do 20 let	—	281	—	219
20—30 »	1444	1673	1216	1263
30—40 »	680	886	899	225
40—50 »	184	113	110	38
50—60 »	72	18	35	6
60—70 »	21	1	9	2
přes 70 »	3	—	2	—

Počet porodů:

	Praha		Předměstí		Dohromady	
	živých	mrtvých	živých	mrtvých	živých	mrtvých
manželských	3486	205	4165	167	7661	372
nemanželských	2819	115	447	36	8266	151
Celkem	6305	320	4612	208	10917	528
	6625 (33·70 p. m.*)		4815 (25·22 p. m.)		11440 (30·29 p. m.)	

Pro zdravotní poměry obyvatelstva významna jest úmrtnost dětí.

V roce 1901 zemřelo dětí

ve věku	v Praze	v předměstích	úhrnem
do 1 roku	912	878	1785
» 2 roků	1116	1147	2263
» 5 »	1303	1371	2674
Celkem	3381 (8·03 p. m.**)	3391 (6·51 p. m.)	6722 (7·52 p. m.)

*) Čítajíc v to též v pražské porodnici narozené.

**) Čítajíc v to i zemřelé v pražských nemocnicích.

Nejdůležitější příčiny úmrtí byly:

	Praha	Předměstí	Celkem	pct. všech úmrtí
Typhus	48	31	79	1.07
neštovice	—	—	—	—
spalničky	79	79	158	2.14
spála	45	106	151	2.04
dusivý kašel	28	29	52	0.70
krup a difterie	48	32	80	1.08
chřipka	5	7	12	?
tuberkule	761	784	1495	20.28
rakovina	193	154	347	?
sešlost věkem	409	244	653	8.81
samovražda	71	50	121	1.64

Co do osvětových poměrů obyvatelstva zajímavý jest především počet analfabetů. Těchto v roce 1900 bylo:

	muži		ženy	
	abs.	rel.	abs.	rel.
v Praze	11.838	11.08	12.718	10.97
v Karlíně, na Smíchově, Kr. Vinohradech a Žižkově	11.443	13.28	12.005	12.72
v ostatních předměst. obcích	6.725	18.87	7.681	21.25
Celkem	30.006	13.12	32.854	13.14

V těchto číslicích zahrnuty jsou ovšem také děti do 6 let, jež by dlužno bylo vyloučiti.

Důležitý jest pro posouzení osvětného stupně též vývoj školství.

Pokud se týče škol obecných a měšťanských, lze uvésti pro rok 1901 tyto číslíce:

	s českou řečí vyučovací byl počet							
	škol	tříd	vyuč. sil	hochů	dívek	dohrom.	mat. česká	řeč něm.
Praha	41	824	361	8533	8292	16825	16808	14
Karlín	4	32	39	982	949	1981	1928	8
Smíchov	10	95	109	2878	2642	5520	5520	—
Král. Vinohrady	12	89	108	2661	2624	5285	5279	6
Žižkov	10	124	148	3784	4067	7801	7881	—
Celkem	77	664	7165	18788	18574	37362	37886	28
s německou řečí vyučovací:								
Praha	6	55	60	1343	1602	2945	981	1988
Karlín	2	15	19	227	387	614	151	461
Smíchov	3	18	22	828	568	896	385	505
Král. Vinohrady	2	10	11	244	314	558	64	480
Žižkov	2	11	12	240	340	580	263	317
Celkem	15	109	124	2382	3211	5593	1844	3701
Úhrnem	92	773	889	21.170	21.785	42.955	39.180	3724

Mimo to byly v Praze a předměstích též soukromé školy obecným na roveň postavené, a sice celkem 22 s 100 třídami, 160 učiteli, 792 žáky a 2631 žačkami.

Střední školy veřejné a soukromé (mezi těmito české a německé dívčí gymnázium) byly v r. 1901 v Praze a předměstích:

gymnasia	11 ¹⁾	s 804 vyuč. silami a 3107 žáky
reálné školy	10 ²⁾	» 265 » » » 4220 »
reálná gymnasia	2	» 53 » » » 645 »
vyšší dívčí školy	2 ³⁾	» 62 » » » 875 »
učitelské ústavy	5 ⁴⁾	

Vysoké školy byly: dvě university (česká a německá) a dvě vys. školy technické (rovněž česká a německá). V r. 1901 byla

	česká universita				německá universita			
	fak. teol.	právn.	med.	fil.	teol.	právn.	med.	fil.
počet vyuč. sil	11	22	88	80	11	16	95	69
» posluchačů	126	1824	247	711	41	611	269	264
		201				191		
		2908				1185		
	česká technika				německá technika			
počet vyuč. sil		87			57	.		
» posluchačů		1183			520			

Vedle toho byly školy odborné, zejména:

	počet vyuč. sil	počet frekventantů
akademie umění	12	98
hudební konservatoř	32	385
obchodní akademie ⁵⁾	69	1017
státní průmyslová škola	46	541
umělecko-prům. škola	26	188

Mimo to 15 pokračovacích škol v Praze a 9 v předměstích, pak různé soukromé školy odborné.

Také stav veřejných knihoven vrhá jakési světlo na osvětové poměry obyvatelstva.

Veřejné knihovny byly v Praze r. 1901:

	Počet svazků
c. k. universitní knihovna	274.468
knihovna vys. škol. technických	87.417
» musea král. Českého	258.868
» průmyslového musea	8.634
» zemědělské rady	38.360
» Průmyslové Jednoty	40.000
» umělecko-průmysl. musea	5.305
» městská	89.432
» městské v předměstích	12.495

¹⁾ V tom 6 německých a 1 oboujazyčné; ²⁾ v tom 4 německé; ³⁾ 1 česká a 1 německá; ⁴⁾ 2 české a 2 německé pro učitele a učitelky, 1 soukromý.

⁵⁾ Jedna česká, jedna německá.

Národnostní poměry obyvatelstva v Praze, pokud vůbec na vadném základě »obcovací řeči« odpovídají skutečnosti, byly tyto:

Koncem roku 1900 byli v Praze dle obcovací řeči:

	Češi		Němci	
	abs.	rel.	abs.	rel.
St. město	33.481	89·46	3.894	10·43
N. město	72.735	87·39	10.412	12·51
M. Strana	19.086	91·30	1.790	8·56
Hradčany	5.331	92·87	397	6·92
Josefov	8.195	92·21	682	7·68
Vyšehrad	5.285	99·32	36	0·68
Holešovice-Bubna	29.813	97·64	717	2·35
Libeň	20.715	98·41	380	1·57
Praha	194.591	91·35	18 258	8·57
Karlín	17.188	89·51	2.001	10·45
Smíchov	42.965	92·28	3.575	7·68
Král. Vinohrady	47.053	90·72	4.769	9·19
Žižkov	58.112	98·61	802	1·36
Předměstí	165.268	98·64	11.147	6·31
Břevnov	7.680	99·41	45	0·58
Bubenč	5.247	95·66	232	4·23
Dejvice	5.012	98·90	56	1·10
Košíře	7·198	99·88	11	0·15
Michle	6.185	100·00	—	—
Nusle	19.692	98·86	307	1·53
Podol	3.515	99·63	13	0·37
Střešovice	2.416	99·55	11	0·45
Vršovice	1.836	98·89	150	1·11
Obce pol. obvodu	70.258	98·80	825	1·16
Úhrnem	430.117	98·41	30.230	6·56

Zajímavé jest také národnostní rozčlenění se zřetelem k sociálním poměrům obyvatelstva.*)

V Praze a předměstích bylo koncem r. 1900 z 10.000 přítomných osob dle povolání zaměstnáno:

	Češi	Němci
v obchodě se zbožím	1048	1615
» peněžním a úvěrním	165	473
obchodním sprostředkováním	82	205
v akt. službě vojenské	134	1266
v dvorské a státní službě	874	1468
od rent žijících	461	1013

*) K známým pracím Wieserovým o daňové poplatnosti Čechů a Němců se zřetelem k jich spornosti nebylo přihlédnuto.

Z 1000 osob v průmyslové výrobě zaměstnaných byli:

	Češi	Němci
samostatní podnikatelé	159	264
zřízenici	41	381
dělníci	781	848
nádenníci	13	—
příslušníci rodiny	6	7

III. Hospodářský a sociální stav obyvatelstva.

Hospodářský život a sociální postavení obyvatelstva osvětlují především všeobecné poměry výrobní a spotřební. Ovšem právě v tomto směru jsou statistická data velmi nedostatečna. Jen ne-přímo lze o tom soudit dle počtu a druhu živnosti a osob v živnostenské výrobě zaměstnaných.*). V roce 1903 bylo v policejním obvodě pražském celkem podniků:

úrazovému pojišt. podléhajících . . .	2464
továrních	394

Co do průmyslové malovýroby bylo počtem

Živnost. společ.	Členů	Pomocníků	Učedníků
v Praze . . .	81	14240	35521
v předměstích .	20	3917	2574
úhrnem . .	101	15157	38095
			10130

Dle povolání rozčleňuje se na základě sčítání lidu z r. 1900 obyvatelstvo pražské takto: (viz tabulku na následující stránce).

Bylo tedy koncem r. 1900 v Praze a předměstích dle povolání zaměstnáno z 1000 lidí:

v zemědělství a lesnictví	124
v průmyslové výrobě	475
v tržbě a dopravě	210
ve veřejné službě a svobodných povoláních . .	191

O celkové spotřebě obyvatelstva pražského podává jakýsi, ovšem neúplný obraz dovoz statků podléhajících dani potravní

*) Data o provedeném sčítání podniků živnostenských pro Prahu pohřebu dosud publikována nejsou.

Povolání	Praha samost. podnik.	Praha nesam. celkem	Předměstí samost. podnik.	Předměstí nesam.	celkem	Úhrnem samost. podnik.	Úhrnem nesam.	celkem
Zemědělství a lesnictví	128	409	537	220	11 3	1353	348	1542
Hornictví a hutnictví	5	42	47	4	60	64	9	102
Kam. a zem. průmysl	74	390	464	89	1340	1429	163	111
Kovodělnictví	423	4096	4519	525	5068	5593	923	1893
Strojníctví	293	2258	2551	243	9101	9344	516	9713
Chemický průmysl	123	760	883	104	1347	1451	204	11665
Stavebnictví	564	2329	2893	573	4901	5474	1137	1945
Polygrafie	129	1973	2102	89	2153	2242	218	8367
Textilníctví	266	1090	1356	158	1902	2060	424	4244
Papírnictví	303	1416	1719	223	2399	2622	526	3416
Dřevní průmysl	584	2310	2894	688	4078	4766	1272	3815
Výroba potravin	793	3154	3947	766	3762	4528	1559	4341
» nápojů	1166	3150	4316	874	2761	3635	2049	7660
Oděvnictví	4104	10636	14740	3040	9924	12904	7141	8475
Jiný průmysl	19	86	105	25	913	938	44	951
Tržba	4383	7312	11695	3767	5884	9651	8150	27704
Uvěrnictví a pojistování	82	1731	1813	25	1328	1353	107	20563
Dopravnictví po zemi	304	3138	3442	290	8315	8605	594	11453
» vodě	20	183	203	8	89	97	28	1043
Jiná obchodní povolání	485	329	814	325	345	670	810	21346
Domácí služby	4491	300	4791	2857	2298	5155	7318	3166
Činní vojáci	—	—	7120	—	—	2242	—	12047
Věř. služebníci	1563	8723	10286	792	5922	6714	2355	9362
Jiná svobodná povolání	1059	530	1589	812	692	1504	1871	14645
Z rent a podpor žijící	6328	—	6238	4532	—	4532	10770	17000
V ústavech a domácnostech } zaopatření	8621	—	8621	2714	—	2714	11335	10770
Bez udnání povolání	3163	—	3163	5747	—	5747	8910	11335
Úhrnem . . .	39380	63468	102848	29490	77957	107447	68870	141425
								210295

na čáře.*). V roce 1901 bylo do Prahy (pouze části I. až VI.) dovezeno:

lihovin	34.878	hl.	obilí	354.839	q	
vína	20.130	»	sena	62.916	»	
moštu	120	»	slámy	28.152	»	
piva	451.284	»	zeleniny	27.792	»	
octa	3.444	»	ovoce	68.742	»	
volů	15.784	kusů	másla	11.464	»	
telat	46.976	»	sádla	3.749	»	
jehňat	28.516	»	mýdla	2.998	»	
koz	15.177	»	sýra	3.104	»	
veprů	5.767	»	vajec	29,968.174	kusů	
čerstvého masa	134.728	q	loje	1.458	q	
drůbeže	861.675	kusů	svíček	1.623	»	
zvěřiny	8.825	q a 136.298	kusů	vosku	172	»
ryb	5.232	q	oleje	1.929	»	
rýže	4.760	»	tvrdého dříví	7.346	m ³	
mouky	112.557	»	měkkého »	60.323	»	
chleba	22.050	»	uhlí	2,100.199	q	
jiných mlýnsk.						
výrobků	1.759	»				

Poraženo bylo r. 1901 v ústředních jatkách pražských

volů	26.948	kusů
telat	7.078	»
jehňat	25.199	»
koz	22	»
veprů	361.819	»
koňů	1.287	»

Důležity jsou pro hospodářské poměry obyvatelstva ceny potravin v drobném prodeji. Dle záznamů v Staroměstské tržnici byly v roce 1901 tyto průměrné ceny:

Hovězí maso	přední	1 kg	Cena v korunách	
			nejnižší	nejvyšší
Hovězí maso	přední	1 kg	1·28	1·36
»	zadní	»	1·44	1·53
Telecí	přední	»	1·24	1·42
»	zadní	»	1·42	1·60
Vepřové	přední	»	1·8	1·40
»	zadní	»	1·44	1·64
Skopové	přední	»	1·12	1·22
»	zadní	»	1·28	1·42
Zvěřina	přední	»	0·60	1·54
»	zadní	»	1·46	2·80
Zajíci	1 kus		2·48	3·78
Bažanti	1 pár		3·76	9·13
Koroptve	»		2·27	3·87

*) Této nepodléhá káva, cukr, sůl, brambory.

			Cena v K	
			nejnížší	nejvyšší
Divoké kachny	1 kus		2·32	2·50
Kachny	»		1·98	3·45
Husy	»		3·95	9·75
Kuřata	»		1·07	1·90
Slepice	»		1·57	2·45
Holubi	pár		0·96	1·45
Krocany	1 kus		6·70	9·58
Ryby	1 kg dle druhu		1·—	9·80
Vejce	1 kus		0·05 ^{1/2}	0·07 ^{5/12}
Máslo	1 kg.		1·51	2·71
Tvaroh	»		0·28	0·43
Med	»		1·56	2·12
Brambory	»		0·17	0·42
Čerstvé ovoce	dle druhu		0·07	2·20

O hospodářských poměrech obyvatelstva také statistika berní podává jakési osvětlení.

V Praze bylo r. 1901 na daních a samosprávných přirážkách předepsáno:

	Daň	Přirážky		
		zemská	obecní	školní
Pozemková daň	7.922·61	5.126·41	1.428·83	1.211·69
Činžovní daň	4,368.114·55	3,801.821·70	1,036.860·45	898.612·39
5% daň z příjmu	375.657·61	—	—	—
Všeob. daň živn. (kont.)	773.957·85	425.667·89	193.489·73	139.312·39
» » » (nekont.)	158.861·10	87.873·97	39.715·43	28.595·11
» » » (podom.)	2.751·38	1.803·98	629·09	452·94
Daň živn. podn. veř.	4,192.489·54	2,305.841·75	1,048.109·89	754.639·12
» rentová	811.810·05	61.685·74	28.016·26	20.171·71
» ze služného	85.314·67	—	—	—
Osobní daň z příjmu	1,997.410·43	43.896·82	19.952·93	14.366·08
Celkem	12,774.059·24	6,782.757·26	2,368.202·61	1,857.361·63

(Příště ostatek.)

Několik dat o hospodářských a sociálních poměrech pražských.

Píše Dr. C. Horáček.

(Dokončení.)

Též počet domů a jich výnos poučuje o majetkových poměrech obyvatelstva. Dne 1. listopadu 1901 bylo v Praze domů s výnosem:

	Počet domů	Výnos činžovní	Průměrný výnos na 1 dům
St. město	967	8,320,615	8585
N. město	1830	17,188,104	9365
Malá Strana	572	2,750,403	4806
Hradčany	203	344,123	1695
Josefov	378	470,356	1245
Vyšehrad	128	328,922	2510
Holešovice Bubna	860	2,222,378	2584
Libeň	711	1,055,198	1483
Celkem	5649	32,630,159	5774
Karlín	477	2,400,813	5222
Smíchov	1055	3,953,277	3747
Kr. Vinohrady	1105	6,147,757	5708
Žižkov	990	3,467,496	3503
Celkem předměstí	3627	16,059,343	4428
Úhrnem	9276	48,689,502	5249

Současně s tím třeba ovšem přihlédnouti též k nemovitému zadlužení. Toto činilo koncem r. 1901:

v Praze	230,895,472 K
ve předměstích	130,977,923 »
Celkem	361,873,395 K.

Na váhu padá též stav vkladů u pražských peněžních ústavů, při čemž ovšem nutno pamatovati, že působnost těchto ústavů nevztahuje se jen na obyvatelstvo pražské.

Vklady ty činily koncem r. 1901 v korunách:

Česká spořitelna	218,565.801
Městská spořitelna pražská	118,482.127
Vinořská spořitelna	6,210.641
Pražské banky	203,988.547
Úvěrní společenstva pražská	88,690.436
Celkem	630.937.052

Sociální rozvrstvení obyvatelstva v Praze a předměstích vykazuje koncem r. 1900 tento obraz:

samostatných osob v povolání činných	68.870
zřízeneců	26.612
dělníků	110.989
nádenníků	2.554
spolupomáhajících členů rodiny	1.820
celkem	210.295
čeledě	25.214
úhrnem	235.509
Příslušníci samostatných osob	71.789
» zřízeneců	33.454
» dělníků	109.961
» nádenníků	3.186
» čeleď	845
úhrnem	218.735

Z 1000 osob v průmyslové výrobě zaměstnaných bylo v Praze a předměstích

samostatných podnikatelů	163
zřízeneců	52
dělníků	767
nádenníků	12
příslušníků rodiny	6

Na 1 samostatného v povolání činného obyvatele připadalo odvídlych

ve výrobě zemědělské	5.18
» » průmyslové	5.85
v tržbě a obchodu	1.91
celkem	8.92

Pracovní poměry a výše mzdy živnostenských dělníků v Praze byly v roce 1901 tyto:

Živnost	Týd.	mzda	Prac. doba	Živnost	Týd.	mzda	Prac. doba
	nejniž.	nejvyš.	hod.		nejniž.	nejvyš.	hod.
Barvíři	12	36	10	Nožíři	12	30	10
Bednáři	12	24	10	Puškaři	12	36	10
Brašnáři	10	30	11	Obuvníci	8	30	11
Cukráři	4	20	11	Pekáři	12	38	11
Čalouníci	12	30	10	Pokrývači	20	25	10
Dlaždiči	6	32	11	Povozníci	14	24	14 $\frac{1}{2}$
Fotografové	10	40	8	Pozlacovači	10	22	10
Hodináři	6	40	11	Rukavičkáři	12	32	10
Hotovitelé hudebních nástrojů	10	30	10	Řemenáři	8	28	10
Jircháři	14	28	10	Řezníci	5	30	9
Kadeřníci	10	20	12 $\frac{1}{2}$	Sedláři	10	24	10 $\frac{1}{2}$
Kartáčníci	8	20	10	Sklenáři	12	30	11
Klenotníci	6	40	10	Sládci	16	50	10
Kamnáři	10	18	10	Modeláři	16	70	10
Klempíři	14	32	9 $\frac{1}{2}$	Řezbáři	10	40	10
Kloboučníci	8	16	11	Stukatéři	10	32	10
Kniháři	10	40	9 $\frac{1}{2}$	Sochaři	26	50	10
Kniktiskaři	20	70	9	Soustružníci	12	20	11
Koláři	14	25	10	Kovodělníci	12	20	11
Kominíci	12	18	?	Zedníci	?	30	10
Košíkáři	10	18	10	Tesaři	16	20	10
Kováři	14	30	10	Truhláři	14	24	10
Krejčí	8	24	11	Uzenáři	5	25	11
Lakýrníci	16	36	10	Zahradníci	6	25	15
Litografové	8	30	9	Zámečníci	10	24	10
Cihláři	8	20	?	Sklepníci	3	40	?
Maliři pokojů	18	36	10	Obchodní koloniál.	2	15	13 $\frac{1}{2}$
Mědikovci	14	24	10	ní po- střížních	5	25	11 $\frac{1}{2}$
Mechanikové	12	24	10	mocníci v obcho- směnár-	10	30	11
Modistky	6	20	11	dech nách			
Mydláři	16	24	11				

Dle zprávy živnostenského inspektorátu činil průměrný týdenní výdělek r. 1903 v různých kategoriích dělnictva v pražském policejném obvodě korun:

Odd. I.	Nádenníci	15·61	Mědikovci	26·68
	Učedníci	4·90	Slévači železa	30·55
Truhláři strojní	23·61		» kovů	27·21
» stavební	25·21		Čističi litiny	20·53
» nábytkoví	30·74		Sádraři	23·09
Kováři	29·49	Zámečníci	27·61	4·57
Zámečníci	31·66	Soustružníci	28·59	26·61
Klempíři	26·79	Kováři	27·16	23·88
Soustružníci	27·03	Kovářští pomocníci	18·62	22·21
Sedláři	31·10	Modeláři	34·04	21·28
Lakýrníci	26·13	Kotláři	26·57	Hotovitelé náčiní
Topiči	26·57	Kotlářští pomocníci	18·88	Nádenníci
				17·50

Statistika stávek vykazuje v roce 1901 v Praze tyto čísla:

Živnost	Počet stávkujících	Trvání stávky dnů
divadelní zřízení	122	23
koželuži	20	48
»	40	1
kameníci	20	8
»	4	5
»	39	27
»	5	1
»	11	16
»	14	1
»	7	14
truhláři	110	58
»	10	7
»	7	21
stavební dělníci	220	1
»	102	2
železniční dělníci	90	2
plaveci vorů	85	4
řemenáři	4	8
vyrabitele kartonáři	4	21
pilníkáři	10	3
cíhláři	20	3
slevači	20	57
	964	326

Ze činnosti nemocenských pokladen v Praze a předměstích lze v roce 1901 uvést tato data:

Nemocenské pokladny druh	Počet členů koncem 1900	Počet one- mocnění	Počet úmrtí	Počet dnů podpor nemocen.
počet	muži ženy			
okresní pokladny	5	30.877 10.062	22.369	606 404.814
závodní »	27	7.686 4.250	6.538	132 139.593
společenstevní pokladny	65	26.189 9.148	9.786	314 223.142
zaps. pomocné »	4	2.319 68	701	50 16 562
Úhrnem	101	67.071 23.523	42.938	1102 784.111

Co do bytových poměrů, jež rovněž pro sociální poměry městského obyvatelstva mají nemalý význam, nutno se obmezit zde na několik čísel, týkajících se nejmenších a přeplněných bytů.

Relativní číslo nejmenších bytů, totiž bytů buď pouze o 1 místo aneb o 1 pokoji s kuchyní, činilo r. 1890*) v celé Praze 53 pct. všech bytů. V jednotlivých částech města:

St. město	48·2 pct.	Holešovice-Bubny	83·3 pct.
N. město	47·7 »	Karlín	60·6 »
M. Strana	48·3 »	Smíchov	70·0 »
Hradčany	64·0 »	Král. Vinohrady	56·8 »
Josefov	64·4 »	Žižkov	87·6 »
Vyšehrad	80·6 »		

*) Přibylné poměry na základě sčítání z r. 1900 nejsou pohříchu dosud městskou statistickou kanceláří spracovány a uveřejněny.

Ze 100 obyvatelů bydlilo v nejmenších bytech:

St. město	38·9
N. město	39·1
M. Strana	43·0
Hradčany	61·8
Josefov	54·8
Vyšehrad	79·1
Holešovice-Bubny	<u>83·8</u>
Praha	46·2
Karlín	55·5
Smíchov	68·3
Král. Vinohrady	53·5
Žižkov	<u>86·6</u>
Předměstí	68·4

V roce 1890 připadlo obyvatelů na 1 byt sestávající z

	1 ko- mory	1 ku- chyně	1 pokoj b. kuch.	1 pokoj s kuch.	2	3	4	5
St. město	2·6	3·4	3·5	4·4	5·2	6·0	6·8	7·5
N. město	2·5	3·4	3·3	4·2	4·7	5·4	5·8	6·6
M. Strana	1·7	4·0	3·1	3·9	4·3	4·8	5·6	5·7
Hradčany	1·7	3·7	3·4	4·0	4·1	3·7	4·7	5·2
Josefov	2·7	3·4	4·3	5·3	7·1	7·9	9·5	9·2
Vyšehrad	—	3·6	3·7	4·4	5·6	5·8	8·0	6·5
Holešovice-Bubny	1·6	4·1	3·9	5·1	5·5	5·8	6·4	5·1
Praha	2·4	3·6	3·3	4·4	4·9	5·6	6·1	6·8
Karlín	2·7	3·5	2·1	4·5	5·0	5·6	5·8	6·5
Smíchov	5·7	4·3	3·9	4·7	4·7	5·2	5·7	6·3
Král. Vinohrady	1·7	3·9	3·7	4·4	4·6	5·1	5·9	7·3
Žižkov	3·3	3·9	3·9	5·0	5·3	6·3	5·6	7·3
Předměstí	3·0	3·9	3·9	4·7	4·8	5·3	5·8	6·8
Praha a předm.	2·7	3·8	3·7	4·6	4·9	5·5	6·1	6·8

Přeplněných bytů, totiž takových, kde na jeden pokoj neb jednu kuchyni připadli více než 3 obyvatelé, bylo

v Praze r. 1890	4269
v předměstích	<u>5007</u>
celkem	9276

Na 100 bytů vůbec, připadlo bytů přeplněných

v Praze	10·0
v předměstích	<u>17·1</u>
celkem	12·9

Počet a složení obyvatelstva v přeplněných bytech byl v r. 1890:

	vůbec	% všeho obyv.	Členové rodiny	Pod- nájem.	Nocle- háři	Služeb- níci	Hosté a jiní
St. město	6319	14·0	70·9	9·4	8·3	11·8	0·8
N. město	8810	11·6	71·8	7·3	7·0	13·2	1·2
M. Strana	2433	11·9	76·2	7·1	5·0	9·7	2·0
Hradčany	1852	28·3	85·6	1·1	9·5	8·2	0·6
Josefov	4238	36·7	54·7	19·2	28·2	2·6	0·3
Vyšehrad	1196	26·8	79·2	10·0	6·4	8·6	0·8
Holešovice-Bubny	4481	28·8	80·5	9·1	7·3	2·5	0·8
Praha	28779	16·4	71·4	9·6	9·7	8·5	0·8
Karlín	3383	19·1	74·8	6·7	8·8	8·6	1·1
Smíchov	8554	26·2	80·2	10·5	8·9	4·4	1·0
Král. Vinohrady	5445	15·8	77·2	8·5	4·9	8·1	1·3
Žižkov	14471	35·1	79·7	10·1	5·5	8·6	1·1
Předměstí	31803	25·3	78·9	9·6	5·3	5·1	1·1
Celkem	60582	20·0	75·3	9·6	7·4	6·7	1·0

Nejmenší byty v ostatních předměstských obcích vykazují tato relativní čísla

	všech obydlí	všech obyvatelů
Libeň	85·9	83·8
Bubenč	59·2	66·3
Košíře	91·2	90·1
Nusle-Pankrác	89·7	82·8
Vršovice	88·8	87·3
Celkem	86·6	84·4

V nejmenších bytech, z 1 místonosti pozůstávajících, připadalo průměrně na 1 byt obyvatelů

v Libni	4·0
» Bubenči	2·5
» Košířích	3·9
» Nuslich-Pankráci	3·8
ve Vršovicích	3·9
Celkem	3·9

Též výše a počet chudinských podpor pro hmotný stav obyvatelstva jsou významny. V roce 1899 bylo z chudinského fondu pražským příslušníkům na podporách uděleno:

Počet měsíčních podpor po	Počet podělených				
	mužů	žen	dětí	celkem	
4 K 6 K 7 K 9 K 11 K jiných	660	550	347	929	89 16 422 1557 572 2551
Úhrnná summa podpor K 214586·60.					

Mimo to bylo v onom roce ze zvláštního fondu pro zamezení žebroty rozděleno 2265 osobám na almužnách K 17.832·83.

Konečně budiž dotčeno trestní statistiky, pokud na pole sociální zabíhá. U pražského zemského trestního soudu (arci s působností pro celý krajský obvod) bylo v roce 1901 pro delikty majetkové

	osob	
	obžalováno	odsouzeno
vydírání	18	6
padělání mincí	5	1
krádež	751	565
zpronevěření	48	31
loupež	5	4
podvod	179	117
zaviněný úpadek	94	44
přestupky majet. u pražského a 4 předešlých okr. soudů	11	134
	3878	1327

IV. Složení obecního zastupitelstva.

Jak známo, sestává pražské obecní zastupitelstvo ze sboru obecních starších, čítajícího 90 členů, volených každoročně jednou třetinou na dobu 3 let, a z 24 členné rady městské, která volena jest od obecních starších dle jednotlivých okresů volebních vždy na dobu jednoho roku. Sborem obecních starších volen jest na dobu tří let též starosta a na dobu jednoho roku jeho dva náměstkové.

Spůsob složení obecního zastupitelstva závisí ovšem od platného volebního řádu. Pražský obecní řád volební zakládá se v podstatných částech ještě na obecním řádu z roku 1850., tím samým jest řečeno, že jest zastaralý, a že novodobým požadavkům neodpovídá. Soustava volební jest trojtřídní, dle pevných censuálných stupňů odlišena, takže mají právo volební v prvním sboru jen ti, kdo platí na přímých daních nejméně 200 K, v druhém sboru nejméně 40 K, v třetím sboru nejméně 10 K. Kdo platí méně, jest z práva volebního do obce vůbec vyloučen. Výjimka platí jen pro tzv. honorace, které, bydlí-li v Praze a jsou-li tam také příslušny, volí v druhém sboru, třeba přímých daní neplatily. Tím ovšem druhé sbory relativně opět bývají přeplněny, takže někdy více voličů čítají, než sbory třetí. Poněvadž pak každý sbor volební volí jednu třetinu zastupitelstva, nedochází intelligence ve sboru obecních starších zpravidla přiměřeného zastoupení. Neboť jen v druhých sborech může poněkud proniknouti, sbory první jsou neobmezenou doménou majetníků domů a sbory třetí maloživnostníků.

Zde některé číslice, které poměry volební osvětlují.

Počet voličů v jednotlivých volebních sborech a volebních okresích byl v roce 1904 tento:

	Volební sbor			Dohromady	Přich. tedy 1 volič na počet obyv.
	I.	II.	III.		
St. Město	535	858	976	2366	16
N. Město	1475	2709	2363	6642	12
M. Strana	278	79	470	1507	14
Hradčany	38	112	105	255	22
Josefov	14	37	76	127	71
Vyšehrad	27	92	101	220	24
Hol.-Bubny	154	556	916	1626	18
Libeň	71	269	406	746	29
Celkem	2592	5484	5413	18489	15

Počet obecních starších dle jednotlivých volebních sborů a volebních okresů v r. 1904:

	Volební sbory			Dohromady
	I.	II.	III.	
St. Město	6	4	5	15
N. Město	16	15	12	48
M. Strana	3	4	3	10
Hradčany	1	1	1	3
Josefov	1	1	1	3
Vyšehrad	1	1	1	3
Hol.-Bubny	1	3	5	9
Libeň	1	1	2	4
Celkem	30	30	30	90

Se zřetelem na počet voličů a obyvatelů přichází tudíž i obecní starší na

	počet voličů			počet obyvatelů	
	I. sbor	II. sbor	III. sbor	celkem	
St. Město	89	213	195	157	2525
N. Město	92	180	180	154	1941
M. Strana	92	189	156	150	2116
Hradčany	88	112	105	85	1928
Josefov	14	37	76	42	3015
Vyšehrad	27	92	101	73	1776
Hol.-Bubny	154	185	183	180	3422
Libeň	71	269	203	186	5310
Celkem	86	182	180	149	2396

Složení městské rady bylo v roce 1904 toto:

	Počet měst. radů	obec. starších	Prichází tedy 1 městský rada na voličů	obyvatelů
St. Město	4	8·75	591	9472
N. Město	11	3·91	603	7678
M. Strana	3	3·33	502	7053
Hradčany	1	3·00	255	5786
Josefov	1	3·00	127	9047
Vyšehrad	1	3·00	220	5328
Hol. Bubny	2	4·50	813	15 399
Libeň	1	4·00	746	21 242
Celkem	24	8·75	562	8988

Z těchto číslic vysvítá, že jednak velký počet obyvatelstva následkem vysokého cenu z volebního práva do obce vůbec jest vyloučen, jednak že rozdelení mandátů jest dosti nestejnoměrné. Nestejnoměrnost ta má svou příčinu v zastaralých a ztrnulých předpisech volebních, jež k přítomným poměrům populačním nikterak nepřihlížejí. Takovým předpisem jest na příklad ustanovení, dle něhož každá část města zastoupena býti musí nejméně 3 obecními staršími (každý volební sbor jedním) a jedním členem městské rady. Následkem toho přichází jeden člen městské rady na Vyšehradě a v Josefově na 220 resp. 127 voličů a 5328 resp. 9047 obyvatelů, kdežto v Holešovicích-Bubnech a Libni na 813 resp. 746 voličů a 15 399 resp. 21 242 obyvatelů.

Jest dále pochybno, je-li vůbec soustava volební dle jednotlivých okresů přiměřena. Úmyslem zákona bylo patrně docílit pomocí volení jakési decentralisace jednotlivých částí města, avšak úmysl tento byl zmařen institucí sboru obecních starších a městské rady na přísně centralistickém podkladě vybudovaných. Naproti tomu ale při tomto stavu věci přicházejí k platnosti leckteré proudy a separatistické snahy okresní politiky a jedna část města zápasí někdy s druhou, dojista nikoliv ku prospěchu celkovému. Mimo to jest však dosavadní rozdelení jednotlivých částí města plodem dějinného vývoje a dokonce neodpovídá více dnešním potřebám správy obecní.

Nynější volební řád dochází výrazu ostatně také v roztríďení obecního zastupitelstva po stránce sociální a dle povolání.

Z 90 obecních starších byli v roce 1904:

Majetníci domů	54	neb	60%*)
Maloživnostníci	18	>	20 >
Velkoprůmyslníci	9	>	10 >
Obchodníci	12	>	13·83
Advokáti	14	>	15·55
Stavitelé	10	>	11·11
Hostinští	7	>	7·77
Učitelé a profesoři	6	>	6·66
Státní a soukromí úředníci	5	>	5·55
Soukromníci	4	>	4·44
Lékaři a lékárničci	4	>	4·44

Převážný počet vlastníků domů, jenž jest přímým následkem vysokého censu, zjednává si platnosti ve všech oborech politiky komunální. Silné jest také zastoupení živnostenských tříd (velko-, maloprůmyslníci a obchodníci dohromady 43%), pak advokátů a stavitelů, což souvisí patrně se zájmy těchto povolání na správě obecní.

Náběh ku opravě pražského obecního volebního řádu stal se již v roce 1900. Ku nynějsím 3 volebním sborům přidán býti má totiž sbor čtvrtý, který ale má čítati jen polovici (15) členů sborů ostatních. V tomto volebním sboru mají míti volební právo všichni, kdo od 1. ledna volbě předcházejícího roku v Praze nepřetržitě bydlí, obecnou školu navštěvovali a samostatný byt mají. Tato volební oprava byla sborem obecních starších přijata a sněmu krále Českého jakožto změna obecního řádu pražského předložena ke schválení, avšak jím dosud nevyřízena, ač již uplynula od té doby řada let. Jest toho tím více litovati, ježto vysoký volební census široké vrstvy obyvatelstva z aktivního volebního práva vylučuje, jim zbraňuje tak bráti podílu na správě obecní a následkem toho také zájem jich na ní oslabuje.

Leč nejen volební řád, nýbrž i vzájemný poměr sboru obecních starších ku městské radě a obory působnosti obou těchto činitelů dávají podnět k leckterým úvahám a pochybnostem. V městské radě, jejíž složení na nepřímé volbě spočívá, leží až na několik nečetných, v obecném řádě sboru vyhražených případů, těžisko celé obecní správy. Sbor obecních starších jest jen výjimečně (rp. ve věcech stavebních a volebních) druhou stolicí, jinak rozhoduje městská rada ve všech záležitostech, spadajících do její působnosti, a těch jest převážná většina, konečně, aniž by bylo lze

*) Rozumí se, že někteří vlastníci domů byli zároveň staviteli, advokáty atd.

odvolati se ke sboru. Ba v obmezení působnosti sboru dospělo se v praksi tak daleko, že i o samostatných návrzích členů sboru hlasování v plenu se nepřipouští, nýbrž toliko se klade dotaz, jsou-li dostatečně podporovány, načež se přikazují radě městské, jež o nich dle své libosti rozhodne. Tím jest rada městská nejdůležitějším a rozhodujícím orgánem obecní správy.

Ovšem jest zde ještě praesidium, sestávající ze starosty a jeho dvou náměstků. Vlastní kruh jeho působnosti jest však dosti obmezen a míra moci starostovy řídí se zpravidla jen dle osobního jeho vlivu, který na jednotlivé členy rady městské vykonává, a dle daného složení této. Jen v jednom sněru může praesidium neprímo celou obecní politiku ovládati, totiž prostřednictvím různých komissí, na jichž složení podstatný vliv vykonává. Neboť v těchto komissích všechny záležitosti obecní správy v předchozím stadiu se projednávají, načež teprve předkládány jsou radě městské k rozhodnutí. Nejdůležitější z těchto komissí jsou: finanční, hospodářská, školní, organizační, technická a j. Členy komissí jsou zpravidla členové sboru. Vadou jest, že schopnost usnášení v takových komissích není vázána na určitý počet přítomných, čímž usnesení náhodné většiny nejsou vyloučena. Od roku 1901 ustavena jest také sociálněhumanitní kommisie, která má za členy nejen členy sboru, nýbrž i zástupce předměstských obcí a odborníky mimo sbor obecních starších. Kommisie tato rozšířila svou činnosť na četné obory sociální politiky komunální. Tak zabývala se zejména chudinstvím, bytovou otázkou a průkazem bytovým, ochranou mládeže, alkoholismem, prostitutí, nedělním klidem, submissním řízením, starobním zaopatřením obecních zřízeneců a j. Pohřichu jest kladný výsledek její činnosti až dosud velmi skrovny, ježto dobrozdání a návrhy její nedocházejí u městské rady vždy porozumění a ochotného přijetí.

Hlavně však nelze pražské obecní správě uspořiti zásadní výtky přílišné centralisace. Celý správní aparát soustřeďuje se v městské radě, čímž tato jest přetížena, kdežto jednotlivé části města nepožívají ani nejmenší samosprávy. Pouze u posléze připojených předměstí Holešovic - Buben a Libně stal se, ovšem jen nesmělý a nedostatečný, krok k jakési správní decentralisaci zřízením samostatných magistrátních expositur.

S druhé strany ovšem leží vážná vada v tom, že samostaňné dosud obce předměstské ve všech správních záležitostech, až na

malé výjimky, postupují zcela od Prahy neodvisle, čímž záměrná komunální politika vyššího slohu v mnohých otázkách (stavební věci, osvětlování, městské dráhy, chudinství a j.) stává se nemožnou. Proto aspoň v některých oborech správy stal se tím spůsobem krok ku společnému postupu, že smíšené komisie sestávající též ze zástupců obcí předměstských projednávají dotyčné otázky (kp. správní rada vodáren na základě zvláštního zemského zákona za účelem opatření zdravé vody, kommisie statistická a sociální).

Dosavadní složení obecního zastupitelstva pražského má vy-sloveně politický ráz. Hospodářské a sociální momenty a rozdíly dosud málo přicházejí k platnosti. Jen jakási řevnívosť jednotlivých částí města v různých hospodářských otázkách komunální politiky dochází někdy výrazu. Následkem přiostření národnostních poměrů v Čechách, není od počátku 80ých let německá menšina pražská v zastupitelstvu obecním zastoupena. Zastoupení toho nemůže se ovšem domoci vlastní silou, nýbrž jen dohodou, na kterou za daných politických poměrů není arci prozatím pomyšlení. České strany (staro- a mladočeši) uzavírají, jak známo, v posledních letech kompromis a jsou následkem toho ve sboru skoro stejným počtem zastoupeny. Voličstvo chová se při volbách dosti passivně, ačkoliv věcná oposice, jež by prováděla objektivní kritiku správy obecní, by věru nebyla na škodu.

V. Obecní hospodářství.

V dobách dřívějších mívala větší města zpravidla značnější nemovitý majetek, jehož výnos k úhradě tehdejších, ještě dosti skrovních potřeb obecních úplně stačil, ba často i přebytek vykazoval. Utužením moci zeměpanské změnil se i tento poměr. Absolutní stát nepřál silným útvaram autonomin a také individualistní názor světový nebyl kollektivnímu a tudíž též ne obecnímu majetku přízniv. Následkem toho ztratily obce průběhem doby mnoho ze svého původního nemovitého majetku a brzy výnosy jeho k úhradě rostoucích potřeb vice nestačily. V podobném postavení nalézá se také obec Pražská. Jest sice dosud vlastníci značného nemovitého jmění, avšak toto pozůstává hlavně z veřejného statku (ulice, náměstí, sady, mosty) aneb z objektů bezvýnosných (chrámy, věže, museum, tržnice, vodárny, atd.).

Dle inventáře měla obec Pražská koncem roku 1902 toto jmění:

Aktiva K	Passiva K
Aktivní kapitály	12,268.507·74
Pokladní hotovost	614.197·10
Pohledávky	8,627.524·08
Zásoba materiálů	937.402·49
Movitý inventář	7,744.087·58
Kostelní nářadí	32.634·71
Nemovité jmění	101,224.968·74
Užívací práva	9,899.456·70
Inventář nájmu	
potr. daně	59.857·23
Obecní dluhy	102,535.325·97
Celkem	140,953.586·37
	102,535.325·97,

z čehož vyplývá přebytek aktivního jmění 38,418.260·40 K.

Obec Pražská, jak z toho jde na jevo, vykazuje tudíž též značné břímě dluhové, které každoročně ještě roste. Vzrůst dluhů obecních v posledních letech jest přímým následkem velikých a nákladných podniků na poli správy obecní, jež v zájmu veřejného nebylo lze dále odkládati. Sem náleží stavby nábřeží, mostů, převzetí koňské dráhy v městskou správu a její přeměna v elektrickou a další rozšíření, vystavění nových školních budov, ústředních jatek, staroměstské tržnice, zvláště pak asanace Josefova, provádění kanalisace a přípravné práce k opatření pitné vody. Většina těchto vydání nejsou ovšem neproduktivního rázu, nýbrž v budoucnosti se umořují a splácejí.

Roční výpočet hospodářství obecního sestavuje městská účtárna, předkládá jej k projednání finanční komissi, pak městské radě a konečně sboru obecních starších. Obecní rozpočet na rok 1905 vykazuje tyto položky: (viz násled. stránku).

Řádná potřeba vykazuje nejvyšší položky: zúročení obecních dluhů (přes jednu čtvrtinu celé potřeby), platy úřednictva a chudinství. Značnější položky úhradné jsou mimo obecních dávek výnosy obecních podniků a mostů. Mostné hraje v rozpočtu vůbec důležitou úlohu, ačkoliv jest dávkou dojista tísnilou a nestejnoměrnou.

Obecní dávky pozůstávají jednak v samostatných druzích daní, pokud tyto vůbec jsou přípustny (ke každé samostatné obecní t. zv. dávce třeba jest zemského zákona), jednak z přirážek k daním státním (přirážky takové, převyšují-li 25%, vyžadují schválení zemského výboru a místodržitelství, převyšují-li 50%, zemského

	Potřeba		Uhraada	
	řádná K	mimoř. K	řádná K	mimoř. K
Obec. zastupitelstvo	82.289	1.500	298	—
Magistrát a ob. úřady	1,454.883	21.600	119.176	—
Vybíráni daní	445.610	—	18.675	—
Zásobování města	24.716	—	353.197	—
Soukrom. městské školství	585.390	2.200	116.454	—
Chudinství	1,153.339	8.000	676.583	—
Zdravotnictví	807.056	20.700	50.583	3.805
Veř. bezpečnost	470.417	31.313	168.440	—
Čištění města	677.443	18.700	48.111	—
Osvětlování	292.462	27.877	300	—
Kanalisace	189.748	—	47.024	—
Opatření vody	482.552	178.922	592.278	—
Městské budovy	296.424	114.198	733.156	9.763
Sady	147.205	45.954	4.157	—
Vojenské záležitosti	223.715	1.000	107.148	—
Mosty a nábřeží	125.011	29.000	989.232	24.309
Komunikace	254.811	661.570	482.663	260.990
Hřbitovy	42.095	800	41.442	—
Obecní podniky	105.300	—	837.130	—
Vědy a umění	178.570	94.182	8.864	3.150
Obecnopropřesná zařízení	175.001	32.150	48.973	—
Pense	428.638	—	83.931	—
Úroky z dluhů	2,925.308	—	109.890	—
Různé	295.542	56.000	170.502	—
Obecní dávky	8.460	—	5,708.278	—
Celkem	11,816.984	1,815.666	11,466.480	301.517

zákon). Nejdůležitější samostatnou dávkou jest t. zv. poplatek z nájemného (činžovní krejcar). Jest to vzestupná daň bytová, od níž nájemné do 200 K jest osvobozeno a jejíž sazba při nájemném od 200 K do 600 K činí 4%, při nájemném přes 600 K 6%. Rozpočtena jest na rok 1905 sumou 1,677.866 K. Dále jest kořaleční daň s výnosem 74.400 K, v Libni t. zv. pivní krejcar 50.000 K a daň ze psů 29.500 K.

Obecní přirážky vybírají se jednak k daním přímým, pokud tyto vůbec jimi mohou býti postiženy, jednak k potravní dani na čáře, jejíž vybíráni jest finančním erárem obci pražské za pevné roční nájemné pronajato.

Pro rok 1905 jsou rozpočteny přirážky ve výši:

16%	k dani pozemkové sumou	2.427 K
15%	» činžovní »	1,097.563 K
30%	» všeob. živnostní sumou	289.064 K
30%	» živn. podniků veř. účtuj.	1,529.408 K
30%	» rentové	32.383 K
30%	» z vyššího služného	25.667 K
	úhrnem	2,976.512 K
obecní přirážka k potr. dani na čáre		900.000 K
	úhrnem	8,876.512 K

Mimořádná potřeba vykazuje nejvyšší položky při komunikacích (dláždění a regulování ulic). Uvedenými číslicemi není ovšem mimořádná potřeba vyčerpána. Nutno přihlédnouti ještě k jiným výdajům v účtě zápojček zahrnutým, tak na př. pro práce kanalisační 2,075.000 K, pro assanaci 4,618.663 K, pro stavby nábřeží a mostů 1,600 000 K, pro opatření pitné vody 1,051.200 K. Tyto potřeby nutno krýti částečně výpůjčkami, částečně hradí se státními subvencemi.

Vedle vlastního obecního rozpočtu má obec Pražská též rozpočet školský. Tvoříc totiž samostatný okres školní, jest nucena celý školský náklad ze svého hraditi.

Řádný rozpočet školský vykazuje pro rok 1905 tyto číslice:

	Potřeba	Úhrada
	K	K
České školy obecné a měšťanské	2,371.127	
Něm. » » »	304.781	218.432
Opatrovny	239.881	5.132
Celkem	2,915.739	218.564

Schodek 2,697.175 K nutno uhraditi zvláštní školskou přirážkou:

15%	k dani pozemkové v sumě	2.333 K
15%	» činžovní v sumě	1,097.563 K
27%	» všeob. živnostní v sumě	260.157 K
27%	» živn. podniků veř. účtujících	1,876.466 K
27%	» rentové	29.145 K
27%	» z vyššího služného	28.190 K
Celkem		2,788.854 K

Mimořádná potřeba školská činí 612.000 K, jež hradí se částečně přebytkem řádných příjmů, částečně školskou výpůjčkou. O ne-příznivých účincích, jež vznikají pražské obci tím, že majíc vlastní statut nucena jest celý náklad školský sama nésti, bylo již promluveno.

Celkem nelze neuznati, že obecní správa pražská od let šedesátých minulého století, od které doby nalézá se v českých rukou,

učinila co do zvelebení města přes nepřízeň doby mnohé pokroky. Ovšem nelze uzavírat i též oči před mnohými závadami, zejména zdravotními (pitná voda!), a vytknouti lekterou opozdilosť názorů, jež jeví se býti brzdou a překážkou účelné a pokrovové politiky komunální. V tom směru čekají příští pokolení, v novém ovzduší myslénkovém vychované, ještě vážné úkoly, od jichž splnění závisetí bude budoucnost Prahy, jakožto slavného města historického ale i požadavkům novodobým odpovídajícího *).
